

PSEUDO-SKILAKOV ARION I RIJEKA DUBROVAČKA

JOSIP LUCIĆ

U 24. poglavlju Pseudo-Skilakova Peripla spominje se rijeka Arion. Dosadašnja historiografija poistovećivala je Arion s Rijekom Dubrovačkom. »De Umbla, quae antiquis Arion«,¹ »dal fiume Arione, o Ombla,² »U Omblu, u 'Αριών ποταμός«,³ »Arion . . . Fluss an der illyr. Küste zwischen Naron und Rhizus, d. i. dem rhizonischen Meerbusen. Wohl die Omblaquelle (kroat. Rijeka) bei Gravosa, . . .«⁴ i drugi.

S tim mišljenjem nije se složio Mate Suić u raspravi »Gdje se nalazilo jezero iz 24. poglavlja Pseudo-Skilakova Peripla?«⁵

Što se tiče Ariona tvrdi: »Hidronim 'Αριών je ἀπαξ εἰρημένον i nema mu spomena ni u jednog drugog pisca, ni grčkog ni rimskog, koji opisuju našu obalu. S druge strane niti jedan klasički pisac ne spominje nikakvu rijeku kod današnjeg Dubrovnika«. (str. 116.). Zatim ističe, da autor Peripla od Neretve do Vojuše ne spominje nijedne rijeke. »Po tome je autor Peripla poznavao i riječicu Omblu i »rijeku« Rhizon, a nije mu bila poznata velika i važna rijeka Δριών, koju spominju svi stariji pisci, kad govore o ovom kraju. Da li je baš autor Peripla (prvi ili kasniji) svratio pažnju na malu i nevažnu rijeku Omblu, nepoznatu u klasičkoj starini, kad ne spominje na pr. Rječinu kod Trsata, dobro poznatu Ptolomeju, rijeku Jadro kod Salone, poznatu Lukanu, dok bi s druge strane mimoišao najveću rijeku, koja protječe krajevima, što ih nastavaju ilirska plemena, i to upravo ona, koja su najranije došla u dodir s grčkim svijetom i po tome mu bila najbolje poznata? Bez obzira kako se ima tumačiti postanak ovog poglavlja, teško je opravdati odsustvo ove rijeke u Periplu«. (str. 117.). Pod oblikom 'Αριών ima se, prema autoru, razumijevati pogrešno ispisan naziv za rijeku Δριών (Drim). »U rukopisima se slova Δ i A lako zamjenjuju, po tome se radi samo o ispuštanju jednog slova (λ), što u mnoštvu korumpiranih naziva u Periplu predstavlja zaista

¹ G. Ferrich, *Periegesis orae Rhacusanae*, Dubrovnik 1803. str. 49, 50.

² F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche . . . I*, Dubrovnik 1802. str. 7.

³ Jireček, *Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne u srednjem vijeku*, Sarajevo 1952., str. 17.

⁴ A. Mayer, *Die Sprache der alten Illyrier*, I. Wien 1957., str. 59.

⁵ *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, N. S. VIII., 1953., str. 111—129.

malenkost, preko koje se može prijeći«. (str. 117.). U daljem izlaganju poistovećuje i rijeku Naron s Arionom, AP[I]QN - [N]APQN (str. 127.). Rijeku Drilon, prema autorovu izlaganju treba poistovetiti s rijekom Bojanom (str. 124.). Na taj način imamo kombinaciju: Arion = Drilon; Naron = Arion; Arion i Naron = Drilon (ustvari Bojana). Autor se još zadržao i na lokalizaciji kulta Kadmova i Harmonijina, koji se veže uz rijeku Arion (str. 122.).

U svom emendiranom tekstu Pseudo - Skilakova Peripla («Istočna Jadranska obala u Pseudo - Skilakovu Periplu»)⁶ zamijenio je Suić mjestimično u pogl. 24. (str. 172—175) hidronime Naron i Arion s Drilonom.

Na taj način dobili smo ove tekstove:

1. Stari dosadašnji dio teksta 24. pogl. iz Pseudo-Skilaksa, koji glasi (u prijevodu): »Od tog jezera otječe rijeka Naron. Od Naron-a do rijeke Ariona plovi se jedan dan; od rijeke Ariona plovi se pola dana, i tu su litice Kadma i Harmonije i svetište podalje od rijeke Ariona. Od rijeke Ariona do Buthue plovi se... i emporij.«⁷

2. Prema novom emendiranom Suićevu tekstu, taj dio pogl. 24. glasi: »A od tog jezera otječe rijeka Drilon. Od Naron-a do rijeke Drilona dana... plovi se. A od rijeke Drilona plovi se pola dana, i tu su litice Kadma i Harmonije i svetište podalje od rijeke Drilona. A od rijeke Naron-a do Buthue plovi se dva dana, niže je emporij.«⁸

Razlike između lekcije drugog teksta prema prvom donesene su spacionirano. Kako vidimo, ispušten je hidronim Arion i zamijenjen izmjenično Drilonom i Naronom.

Autor »jezero« iz navedenog poglavlja lokalizira u današnje Skadarsko jezero⁹ nasuprot dosadašnjim istraživačima, koji su ga smještali oko Mostarskog blata ili Hutovog blata.

Nema sumnje, da izlaganje autorovo, uzeto u široj obradi, ne samo što se tiče hidronima Arion, predstavlja veoma značajnu novost. Tu se nalaze originalna rješenja, koja će se svakako uzimati u obzir u svjetskoj literaturi o antici. Autor je pokazao, da može rješavati neka pitanja iz teškog Pseudo - Skilakovog teksta i da pritom ide novim, drugačijim putovima. To osobito vrijedi za tumačenja granica i položaja srednjodalmatinskog otočja, Ilirije i Liburnije.¹⁰

Međutim što se tiče hidronima Arion, neka mi bude slobodno iznijeti nekoliko dobronamjernih primjedbi.

Vjerujem, da je s lingvističkog gledišta malo nategnuto poistovećivati po obliku Arion i Drilon. Autor to tumači doduše na način, koji bi mo-

⁶ Rad 306, str. 168—181.

⁷ GZM, N. S. VIII, 115.

⁸ Rad, 306, 172—175.

⁹ GZM, N. S. VIII., 122 i d.

¹⁰ Rad, 306, str. 121—186.

gao biti prihvatljiv: da su se slova A i Δ zamijenili, a slovo λ da je ispalo. Δρίλων = 'Αρί(λ)ων = 'Αρίων. Ovdje se može upozoriti, da Pseudo-Skilak spominje hidronim Arion i u Pontu, kod Byzeraca.¹¹ Taj oblik Arion teško je dovesti u vezu s našim Drilonom zbog geografske udaljenosti. Osim toga postoji i osobno ime Arion.¹² Znači, da Arion može stati samo po sebi, a da se ne dovodi u vezu s Drilonom. Iliriolozi jednodušno iznose, da je Arion izrazito ilirska riječ.¹³

Ako pogledamo autorovu emendaciju 24. pogl., opazit ćemo, da on u skladu sa svojim izlaganjem, jedamput rijeku Naron uzima kao Naron, a malo dalje u toj istoj glavi tumači je kao Drilon ([N]άρων = 'Αρ(ι)ων = Δρί(λ)ων); hidronim Arion uzima opet u istom poglavlju jedamput kao Drilon, a drugi put kao Naron. Mislim, da ovakve kombinacije previše umanjuju vrijednost spomenutog poglavlja.

Primjedba autorova, da Pseudo-Skilak spominje u ovom području rijeku Arion, a ne Drilon, ne mora biti otežavajuća okolnost. Na »ušću« Ariona nalazi se Gruž, Gravosium. Lingvisti, u većini, složni su, da je to mjesto predromanskog, a neki čak i predilirskog podrijetla.¹⁴ Pseudo-Skilak je mogao upotrebiti hidronim Arion, da označi, gdje se nalazi luka Gravosium, zbog lakše orijentacije. Tu se naime nalazilo nekoliko luka, također predromanskog podrijetla, kao Malfum,¹⁵ Subbrenum,¹⁶ Epidaurum.¹⁷

Autor primjećuje, da je rijeka Drilon bila najbolje poznata starom grčkom svijetu, a da Arion nije poznata. To je istina. Treba međutim odmah nadodati, da Drilon spominju samo kasniji pisci iz III. st. Kallimah, Eratosten, Nikandro.¹⁸ Budući da Pseudo-Skilak spominje Arion, a ne spominje Drilon — a smatra se, da je Periplus sastavljen u IV. st. pr. n. e. a u svojoj biti čak i u VI. st., što dopušta i sam autor¹⁹ — proizlazi, da je Arion bio poznato pomorsko uporište prije Drilona, a da Drilon preuzima kasnije njegovu ulogu, ukoliko je nije prije preuzeo bliži Epidaur.

¹¹ Scylacis Caryadensis Periplus, cap. 82 (Geographi graeci minores, ed. Müller, I. str. 63.), Anton Mayer, n. d. str. 59.

¹² Hans Krahe, Die alten balkanillyrischen geographischen Namen, Heidelberg 1925., str. 80.

¹³ A. Mayer, n. d. str. 59., H. Krahe, n. d. str. 15., 47., 80.

¹⁴ P. Skok, Les origines de Raguse, Slavia X., str. 462., 477; A. Colombis-Cherso, Gravosa e Gruž, Rešetarov Zbornik, Dubrovnik, 1931., str. 444.; M. Bartoli, Le tre basiliche di Ragusa . . ., Rešetarov Zbornik, str. 415.

¹⁵ M. Bartoli, n. d. str. 414., J. Smodlaka, Imena mesta i meštana na tlu Jugoslavije, II. Prilog Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku, svezak LII., Split, 1946., str. 115.

¹⁶ P. Skok n. d. str. 477.

¹⁷ A. Mayer, n. d. str. 138.

¹⁸ Pauly - Wissowa, Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, V. sub Drilon.

¹⁹ Rad 306, str. 166.

Ako pogledamo daljinu puta od Neretve do Budve, nekako izgleda veoma prirodno, da bude jedna luka kod Gruža, skoro na polovici puta.

Ovim primjedbama o lokaciji hidronima Arion htio sam samo upozoriti, da možemo još ustrajati uz mišljenje, da je Arion = Rijeka dubrovačka. To opet ne znači, da se možda daljom argumentacijom ne će morati napustiti.

Zusammenfassung

»ARION« DES PSEUDO-SCYLAX UND RIJEKA DUBROVAČKA

In seinen Studien über das Werk »Periplus« des Pseudo-Scylax (Glasnik Zem. Muzeja u Sarajevu, N. S. VIII, 111—129; Rad 306, 168—181), behauptet Mate Suić, dass das Hydronym Arion nicht gleichbedeutend mit Rijeka Dubrovačka — Ombla sei, wie man bisher gedacht, sondern dass darunter die Flüsse Naron (Neretva) und Drilon (Bojana) zu verstehen seien.

Der Autor jedoch macht darauf aufmerksam, dass diese Erklärung weit hergeholt sei, da den antiken Autoren das Hydronym Arion bekannt und dass auch der illyrische Personennamen Arion nachgewiesen sei. Nach seinem Dafürhalten verringern die Kombinationen Arion-Drilon-Naron den Wert des 24. Kapitels des Periplus. Der Verfasser dieses Artikels meint vielmehr, dass Arion anfangs ein Seestützpunkt in der Nähe von Gruž war, dessen Rolle später entweder Epidauros oder Drilon übernehmen konnte.